

Warszawa, 12 października 2015 r.

KMP.573.8.2015.RK

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego
Księży Orionistów w Warszawie**

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, dalej: OPCAT) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 2-3 czerwca 2015 r. do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Księży Orionistów w Warszawie przy ul. Barskiej 4 (dalej: MOW, ośrodek lub placówka), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, mechanizm): Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Przemysław Kazimirski, Marcin Kusy i Rafał Kulas (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli KMP było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw nieletnich, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu ośrodka przedstawionych przez ks. Tomasza Wiśniewskiego – dyrektora MOW oraz innych pracowników wizytowanej placówki;

- oglądzie pomieszczeń ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia m.in. pokoi dla wychowanków, sanitariatów, świetlic, jadalni, klas, pomieszczeń warsztatowych i terenów rekreacyjnych;

- przeprowadzeniu rozmów indywidualnych z losowo wybranymi wychowankami ośrodka;

- analizie dokumentacji ośrodka, m.in. akt osobowych, zeszytów ewidencji i wyjść wychowanków, zeszytu inspekcyjnego, arkuszy obserwacyjnych;

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną.

Przedstawiciele KMP poinformowali dyrektora MOW o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumentację związaną z funkcjonowaniem placówki, m.in. statut placówki, procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach trudnych i kryzysowych oraz regulamin odwiedzin.

2. Informacje ogólne

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy Księży Orionistów w Warszawie jest placówką resocjalizacyjno – wychowawczą przeznaczoną dla chłopców niedostosowanych społecznie umieszczanych na podstawie postanowienia sądu, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychologicznej.

Organem prowadzącym ośrodek jest Zgromadzenie Zakonne „Małe Dzieło Boskiej – Opatrzności – Orioniści”, Prowincja Polska. Nadzór pedagogiczny nad ośrodkiem sprawuje Mazowiecki Kurator Oświaty. Placówka realizuje katolickie zasady wychowawcze, podlega także nadzorowi Biskupa Archidiecezji Warszawskiej w zakresie określonym przez prawo kościelne.

Pojemność ewidencyjna placówki liczy 80 miejsc. Według stanu na dzień 2 czerwca 2015 r. do ośrodka zostało skierowanych 78 osób, w ośrodku zaś przebywało 70 wychowanków.

W ośrodku funkcjonuje szkoła podstawowa, niepubliczne gimnazjum oraz internat. Według stanu na dzień 7 maja 2015 r. w ośrodku funkcjonowało 6 grup wychowawczych. Cztery grupy liczyły po 14 osób (grupy nr I, II, III, IV), dwie zaś po 11 osób (grupy nr V i VI).

Zgodnie z § 18 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 maja 2011 r. *w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz. U. z 2011 r. Nr 109, poz. 631 z późn. zm.) liczba wychowanków w grupie wychowawczej nie może przekraczać 12 osób. Liczbę 12 wychowanków jako maksymalną przewiduje również § 17 Statutu ośrodka. Zaleca się więc zmniejszenie liczebności grup wychowawczych, stosownie do wymogów wskazanego wyżej rozporządzenia.

Od 1 października 2008 r. ośrodek posiada filię w Warszawie – Aninie przy ul. Odsieczy Wiednia 13 (Centrum Edukacyjne „Trampolina I”), w której prowadzona jest terapia szeroko pojętych umiejętności socjalnych. W filii przebywają wychowankowie,

k którzy po ukończeniu trybu edukacyjnego w MOW uzyskali złożyli wniosek do dyrektora MOW o możliwość dalszego przebywania w placówce i uzyskali pozytywną decyzję. Nie była ona przedmiotem wizytacji przedstawicieli mechanizmu.

3. Personel

Ośrodek zatrudnia 38 pracowników, w tym 23 osoby to personel pedagogiczny. Wśród kadry pedagogicznej zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy są: dyrektor ośrodka, 16 wychowawców, 3 psychologów 1 reedukator. Ośrodek zatrudnia ponadto 2 wychowawców/reedukatorów, którzy zapewniają wychowankom pomoc w nauce. Zatrudnieni są w łącznym wymiarze 2,69 etatu (jeden pracuje w wymiarze 29 godzin w tygodniu, drugi w wymiarze 35 godzin tygodniowo). Raz w miesiącu w ośrodku dostępny jest również lekarz psychiatra.

Ponadto w ramach funkcjonującego przy ośrodku gimnazjum zatrudnionych jest łącznie 17 pracowników pedagogicznych, w tym 13 nauczycieli, 1 psycholog, 1 pedagog szkolny i 1 wychowawca wspomagający.

Każda grupa wychowawcza ma przyporządkowanego wychowawcę klasowego oraz dwóch wychowawców internatowych. W szkole zatrudnionych jest ponadto dwóch tzw. *wychowawców dochodzących*, którzy nie mają stałych grup wychowawczych, a stanowią kadrę wspomagającą pracę poszczególnych wychowawców. Wykonują oni pracę w grupach, na podstawie ustalonego grafiku.

W ocenie przedstawicieli KMP przygotowanie merytoryczne kadry pedagogicznej należy ocenić wysoko. Wszyscy pracownicy wizytowanej placówki legitymują się wyższym wykształceniem. W latach 2014-2015 kadra placówki uczestniczyła w szkoleniach dotyczących m.in. zagrożeń cyberprzestrzeni (4 nauczycieli), profilaktyki uzależnień chemicznych i behawioralnych w szkole (1 nauczyciel), zespołu Aspergera (1 nauczyciel), udzielania pierwszej pomocy (1 nauczyciel), doradztwa zawodowego (1 nauczyciel) oraz konstruowania programów profilaktycznych w MOW i MOS (1 nauczyciel). Ponadto psycholog szkolny uczestniczyła w 2014 r. w warsztatach szkoleniowych dla pracowników placówek dla nieletnich realizowanych przez Helsińską Fundację Praw Człowieka w ramach projektu *Children Deprived of Liberty: Between Legacy and Reform*.

Z informacji przekazanych przedstawicielom mechanizmu wynika, że w latach 2014-2015 wychowawcy placówki nie odbyli szkoleń podnoszących ich kwalifikacje zawodowe.

W ocenie przedstawicieli KMP należałoby więc zapewnić pracownikom pedagogicznym ośrodka dodatkowe szkolenia m.in. z: radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym oraz udzielania pomocy przedmedycznej. Zaleca się również objęcie systemem szkoleń większej ilości pracowników, w szczególności wychowawców.

Zgodnie bowiem z regułą 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), dalej: Reguły ONZ, *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

Z informacji uzyskanych od personelu wynika, że zatrudnieni w ośrodku psychologowie nie są objęci superwizją. Ze względu na specyfikę pracy z młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze, pożądanym byłoby zapewnienie im superwizji, służącej rozładowaniu napięć powstałych w trakcie wykonywania obowiązków zawodowych i zwiększającej efektywność jego pracy, co przedstawiciele KMP zalecają.

4. Warunki bytowe

Wizytowany ośrodek mieści się w dwupiętrowym, czterokondygnacyjnym budynku. W piwnicy znajduje się sala gimnastyczna przystosowana do gry w piłkę nożną i siatkówkę, siłownia, toaleta, łaźnia, kuchnia, jadalnia dla personelu, stołówka dla wychowanków, magazyny, pralnia i pracownia gastronomiczna.

Na parterze zlokalizowano pokój wychowawców, 6 pokoiów dziennych każdej z grup wychowawczych, salę komputerową, gabinet lekarski oraz gabinet dyrektora ośrodka.

Sypialnie wychowanków zlokalizowane są na pierwszym piętrze budynku. Jest ich łącznie 15. Są to pomieszczenia kilkuosobowe (6-8), wyposażone w drewniane piętrowe łóżka z drabinką i zabezpieczeniem przed upadkiem oraz szafki na odzież i prywatne przedmioty. Na piętrze znajdują się także toalety i umywalnia.

Na drugim piętrze budynku mieszczą się klasy szkolne, sala telewizyjna, sala językowa, gabinet psychologa, biblioteka szkolna oraz kaplica.

Warunki bytowe panujące w ośrodku należy ocenić jako bardzo dobre. We wszystkich wizytowanych pomieszczeniach było czysto, były one wolne od nieprzyjemnych zapachów, dobrze oświetlone i wyposażone. Stan materacy i pościeli nie budził zastrzeżeń wizytujących.

W łaźniach znajdowały się zabudowane kabiny prysznicowe, gwarantujące kąpiącym się wychowankom poczucie intymności i prywatności. Posiadały one także brodziki prysznicowe do mycia stóp. Niektóre pokoje mieszkalne posiadały odrębne toalety (np. sypialnia nr 6). One również utrzymane były w czystości i zapewniały intymność osobom kąpiącym się.

Jedna z łaźni (zlokalizowana na najniższym poziomie budynku) wymaga jednak drobnego remontu. Przedstawiciele KMP stwierdzili ubytki w ścianach pod kaloryferami, oderwane płytki ścienne. Przedstawiciele mechanizmu zalecają więc uzupełnienie powyższych ubytków.

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają wyposażenie sali do nauki języków obcych, posiadającej przy każdej ławce zestawu słuchawkowe, a także wystrój pokojów dziennych grup wychowawczych, urządzonych według odrębnego pomysłu każdej grupy wychowawczej. Pomieszczenia te nazwane są w ośrodku „uczelniami” i są przeznaczone do odrabiania lekcji i spędzania wolnego czasu. Wyposażone są w stoliki, szafki, biblioteczeki, kanapy, fotele i sprzęt audio – wizualny.

Na drugim piętrze znajdują się sale lekcyjne wyposażone w ławki, krzesła, niezbędny sprzęt dydaktyczny (tablice tematyczne, wskaźniki, globusy, książki). Na wyposażeniu MOW jest również przenośny rzutnik do prezentacji treści multimedialnych.

Ośrodek posiada również oddzielną salę telewizyjną, wyposażoną w telewizor, ławki i krzesła.

Wizytowany ośrodek posiada własną kuchnię. Posiłki spożywane są w jadalni, która jest jasno oświetlona, przestronna, wyposażona w stoły i krzesła, przyozdobiona kwiatami. Posiłki wydawane są trzy razy dziennie w godz. 8:30 śniadanie, 13:30 obiad i 18:00 kolacja. Kuchnia otwarta jest jednak między posiłkami i wychowankowie mają możliwość np. zaparzenia sobie herbaty lub napicia się wody. Dodatkowo gdy przy posiłkach zostają nadmiarowe porcje jedzenia, są one wystawiane w kuchni i udostępniane wszystkim wychowankom.

Ponadto na pierwszym poziomie budynku zorganizowano pomieszczenie dla chłopców szkolących się na kucharzy małej gastronomii. Do ich dyspozycji oddano aluminiowe stoły, kuchenki oraz zlewozmywaki. Wszystkie pomieszczenia gastronomiczne utrzymane były w czystości, z poszanowaniem zasad higieny, zaś sprawnie działająca wentylacja grawitacyjna zapewniała odpowiedni dopływ powietrza. W ocenie samych wychowanków, wyżywienie, które oferuje placówka jest bardzo dobre.

Dużą część ośrodka zajmuje ogród, którego pielęgnacją zajmują się wychowankowie MOW. W ogrodzie znajduje się duże stanowisko do grillowania, ławeczki, fontanna. W pobliżu usytuowane jest także usypane piaskiem boisko do gry w siatkówkę oraz boisko do gry w piłkę nożną.

Na terenie ośrodka znajduje się także dobrze wyposażona pracownia stolarska, w której odbywają się zajęcia pod okiem opiekuna.

Wizytowany MOW nie jest objęty monitoringiem.

5. Sytuacja osób z niepełnosprawnością

Wizytowana placówka nie jest przystosowana do potrzeb osoby z niepełnosprawnością. Mimo że w placówce nie przebywał wychowanek mający trudności w poruszaniu się, to specyfika ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona podopiecznych może dołączyć osoba, np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub o kulach. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki. Pracownicy KMP zaznaczają, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznic) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Przypomnieć w tym miejscu należy, że zgodnie z § 3 pkt 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w *sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie* (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690 ze zm.), zwanego dalej: rozporządzeniem, młodzieżowe ośrodki wychowawcze należy traktować jako budynki zamieszkania zbiorowego. W związku z tym, obowiązuje wobec nich § 2 ust. 2 rozporządzenia. Przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Ponadto zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 roku ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia.

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają uwzględnić kwestię dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością, przy rozbudowie lub przebudowie placówki.

6. Traktowanie

W rozmowach indywidualnych wychowankowie podkreślali, że wychowawcy i nauczyciele są do nich przyjaźnie nastawieni. Wszyscy chłopcy potrafili wskazać osobę wśród personelu, do której mają zaufanie i mogą się zwrócić w sytuacji wystąpienia jakiegoś problemu. Ponadto nieletni żywili przekonanie, że ich sytuacja i zachowanie podczas pobytu w ośrodku może się zmienić lub już zmieniły się na lepsze. Atmosfera panująca między wychowankami również była oceniana pozytywnie.

W wizytowanej placówce wobec nieletnich stosuje się wrywkowe badania na obecność alkoholu lub narkotyków w organizmie. Badanie wykonuje się w toalecie przy udziale wychowawcy. W ośrodku praktykowane jest odbieranie od opiekunów prawnych nieletnich zgody na przeprowadzanie przez personel MOW wskazanych wyżej badań.

Przedstawiciele KMP zwracają uwagę w tym miejscu, że ustawa z dnia 26 października 1982 r. *o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2014 r., poz. 382, tekst jedn., dalej zwana upn.) nie daje możliwości osobie innej niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w organizmie nieletniego obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b upn.). W związku z tym należy uznać, iż personel placówki nie ma prawa zobowiązywania nieletniego do poddania się takim badaniom.

Jeżeli natomiast zachodzi podejrzenie, że nieletni wychowanek popełnił przestępstwo lub wykroczenie po spożyciu alkoholu, personel MOW powinien o zdarzeniu powiadomić rodziców i Policję, która stosownie do przepisu art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. *o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, może dokonać badania koniecznego do ustalenia zawartości alkoholu w organizmie, w szczególności zabiegowi pobrania krwi, z zastrzeżeniem, że zabiegu pobrania krwi dokonuje wówczas fachowy pracownik służby zdrowia. Działania pracowników MOW mają w przywołanej sytuacji charakter interwencyjny i nie upoważniają personelu do samodzielnej kontroli zawartości alkoholu w organizmie. Pracownicy KMP zalecają zatem odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu i narkotyków przez personel MOW.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w wizytowanym ośrodku obowiązuje dokument określony jako *Procedury postępowania interwencyjnego w sytuacjach trudnych i kryzysowych* (dalej: procedura), określający m.in. zasady postępowania pracowników MOW w przypadku podejrzenia zażycia środków psychoaktywnych (punkt 6 procedury). Dopuszcza on w przypadku wyrażenia przez wychowanka lub opiekuna prawnego (jeśli wychowanek jest nieletni), wykonywanie przez wychowawców testów na obecność narkotyków.

Mając na względzie przytoczone wyżej argumenty, przedstawiciele KMP zalecają zmianę obowiązującej procedury postępowania w przypadku podejrzenia zażycia środków psychoaktywnych i dostosowanie jej do obowiązujących przepisów prawa.

Zgodnie z informacją udzieloną przez dyrektora placówki w okresie od stycznia 2014 r. do dnia wizytacji nie stosowano w ośrodku środków przymusu bezpośredniego. Przedstawiciele KMP natrafili jednak w prowadzonym w ośrodku arkuszu obserwacyjnym grupy 4 wpis, świadczący o zastosowaniu w dniu 22 lutego 2015 r. wobec (dane usunięto) środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej. Poniżej fragment dokonanego wpisu: *Po zwróceniu uwagi, że jest to akt samoagresji i jeśli nie przestanie tego, to wychowawca będzie zmuszony go obezwładnić dla jego zdrowia i dobra. Pod nosem Patryk zaczyna mówić, że w takim razie popełni samobójstwo. Dalej nie stosuje się do ciszy nocnej. Po chwili wyciąga gumkę z dolnej części piżamy i obwiązując ją kilka razy szyję zaciskając ją. Zostaje obezwładniony przez wychowawcę w celu zdjęcia gumki z szyi. Będąc już na ziemi z rękami skrupowanymi z tyłu zaczyna się rzucać i grozić wychowawcom, że zaraz wpadnie w szal i ich pobije. O sytuacji na bieżąco był informowany Ks. Dyrektor. Zostaje wezwana karetka po Patryka. Został zawieziony do szpitala przy ul. Sobieskiego w Warszawie, gdzie został na obserwacji.*

Z użycia powyższego środka nie została sporządzona odrębna notatka służbowa. O jego użyciu nie został także powiadomiony sąd rodzinny.

Należy wskazać, że pracownicy MOW w przypadkach określonych ustawą, są uprawnieni do stosowania wobec wychowanków środka przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej [art. 95a upn w zw. z na podstawie art. 2 ust. 2 pkt. 2) ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r., poz. 628 z późn. zm.), dalej: ustawy o ś.p.b. i b.p.].

Użycie wobec nieletniego takiego środka powinno zostać jednak obligatoryjnie udokumentowane w formie notatki, którą należy przekazać przełożonemu. O zastosowaniu środka należy również powiadomić sąd rodzinny (art. 40, art. 51 ust. 3 ustawy o ś.p.b. i b.p. w zw. z art. 95a § 3 u.p.n).

Warto również podkreślić, że obowiązujące w MOW *Procedury postępowania w sytuacjach trudnych i kryzysowych* wskazują wprawdzie na możliwość zastosowania środków przymusu bezpośredniego, nie odwołują się jednak do sposobu dokumentowania takiego użycia, zgodnie z zapisami ustawy o ś.p.b. i b.p. (np. punkt 4 – Postępowanie w przypadku podjęcia myśli samobójczych, punkt 5 – Postępowanie w przypadku agresywnego zachowania, etc.)

Przedstawiciele KMP zalecają więc każdorazowe dokumentowanie użycia środka przymusu bezpośredniego w formie notatki służbowej oraz niezwłoczne zawiadomienie sądu rodzinnego o zaistniałym zdarzeniu, stosownie do zapisów ustawy o ś.p.b. i b.p., a także zmianę obowiązujących procedur, w sposób, aby zalecały one dokumentowanie użycia takiego środka, zgodnie z obowiązującym prawem. Zasadnym jest też zorganizowanie szkolenia w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego.

W okresie od stycznia 2014 r. do dnia wizytacji nie odnotowano postępowań karnych i dyscyplinarnych przeciwko pracownikom ośrodka związanych w traktowaniem i pobytem wychowanków. We wskazanym okresie nie toczyły się również sprawy cywilne związane z warunkami bytowymi panującymi w ośrodku i pobytem nieletnich.

7. Dyscyplinowanie

Zasady nagradzania i karania określa Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Księży Orionistów (dalej: Statut). W rozdziale IX zatytułowanym *Regulamin Placówki* zawiera on katalog nagród i kar, stosowanych wobec wychowanków.

Wizytujący podkreślają, że zgodnie z Regulami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Zasada 68).

W tym miejscu przedstawiciele KMP zauważają, że w Statucie znajdują się kary, których nie został określony czas trwania (np. w przypadku ograniczenia lub pozbawienia prawa do udziału w imprezach i zajęciach dodatkowych o charakterze rekreacyjnym, zawieszenia lub ograniczenia prawa do wyjścia poza teren ośrodka, pozbawienia przywilejów, skrócenie lub odmowa urlopowania - §41 ust. 7 Statutu, etc.). W związku

z powyższym pracownicy KMP rekomendują uzupełnienie Statutu o wskazanie czasu trwania wymierzonych środków dyscyplinarnych.

Należy też wskazać, że niektóre zapisy Statutu w zakresie stosowanych środków dyscyplinarnych są nieprecyzyjne, np. w §41 ust. 7 pkt. 7 przewidziano, że za przekroczenie, naruszenie lub złamanie punktów Statutu i Regulaminu wychowankowi można przydzielić *dotatkowe obowiązki oraz wyznaczyć konsekwencje zobowiązujące go do określonego zachowania celem wdrożenia do przestrzegania porządku ustalonego Statutem i Regulaminem Ośrodka*. Przedstawiciele KMP zalecają zatem precyzyjne określenie w Statucie katalogu kar.

Każdy wychowanek podlegający konsekwencjom dyscyplinarnym ma możliwość uzyskania informacji za co i na jak długo zostały nałożone konsekwencje, przedstawienia swoich racji oraz złożenia odwołania od nałożonych konsekwencji, w terminie 7 dni do dyrektora ośrodka.

Wątpliwości pracowników BRPO wzbudził jednak zapis § 41 ust. 13 Statutu stanowiący, że wychowanek *ma prawo odwołać się w terminie 7 dni od momentu stwierdzenia naruszenia przysługujących mu praw do Dyrektora Placówki, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich lub innego odpowiedniego organu*.

Przedstawiciele KMP zaznaczają, że ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich i Rzeczniku Praw Dziecka nie określają terminów na zwrócenie się z wnioskiem o zbadanie sprawy. W związku z powyższym nie ma podstaw prawnych, aby Statut zakreślał termin odwołania wychowanka we wskazanym zakresie. Przedstawiciele KMP zalecają więc zmianę § 41 ust. 13 Statutu.

Z rozmów z nieletnimi oraz z obserwacji przedstawicieli mechanizmu poczynionych w czasie wizytacji, wynika, że w ośrodku niektórzy wychowawcy stosują kary nie przewidziane w Statucie. Zalicza się do nich chodzenie w porze dziennej w pomarańczowym stroju nazywanym *pidżamą*, zakaz opuszczania budynku ośrodka, spożywanie posiłków z pozycji stojącej, spędzanie przerw pod ścianą oraz froterowanie podłogi na sali gimnastycznej, w pozycji kucającej, nazywane przez podopiecznych *kaczkami na froterkach*. Rozmówcy podkreślali, że rodzaj kar nie jest jednolity i jest ustalany przez poszczególnych wychowawców, np. *kaczki na froterkach* są praktykowane wyłącznie w grupie V. Wychowankowie zgłaszali również, że w ośrodku stosuje się również karanie zbiorowe (np. podczas ucieczki wychowanka).

W ocenie przedstawicieli KMP powyższe kary nie mają waloru wychowawczego i stanowią nieuzasadnioną dolegliwość w stosunku do wychowanków. Niektóre z kar

prowadzą do stygmatyzacji wychowanka (np. kara *pidżamy*), upokorzenia go i poniżenia przed innymi (spożywanie posiłków z pozycji stojącej, spędzanie przerw pod ścianą), a także naruszają jego godność osobistą. Kara w postaci froterowania podłogi jest także niezgodna z Regułą 67 Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności, w której wskazano jednoznacznie, że *praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej*.

Niepokojące jest również stosowanie przez personel sankcji zbiorowych. Z informacji udzielonych przez wychowanków wynika, że w przypadku ucieczki nieletniego z ośrodka, konsekwencje w postaci zakazu wyjazdów do domu mają wszyscy chłopcy. Warto w tym miejscu odnieść się do Reguł ONZ, mówiących, że *Sankcje zbiorowe mają być zakazane* (Reguła 67). *Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów* (Reguła 70).

Przedstawiciele mechanizmu podkreślają, że nie należy karać nieletnich za czyny, których nie popełnili, gdyż budzi to poczucie niesprawiedliwości, a często i wrogości wobec wychowawcy. Z kolei dyscyplinowanie wychowanków powinno odbywać się z poszanowaniem zasad humanitaryzmu i godności człowieka, w granicach prawnie dopuszczalnych. Przedstawiciele KMP rekomendują więc zaprzestanie stosowania kar nie przewidzianych w Statucie oraz wyciągania wobec wychowanków odpowiedzialności zbiorowej.

W ośrodku funkcjonuje system punktowej oceny. Punktacji podlegają: zachowanie wychowanków, czystość i porządek, praca na rzecz grupy, szkoły i ośrodka, przygotowanie do zajęć szkolnych, zachowanie oraz aktywność w szkole. Punktacja prowadzona jest w skali od 0 do 5. Przy ocenianiu zajęć szkolnych, punktem wyjściowym jest liczba 5 punktów od której odejmowane są punkty ujemne: za zachowanie nieodpowiednie (3 punkty), za brak przyborów, zadania domowe lub inne drobne uwagi (1 punkt). Za zachowanie naganne wychowanek uzyskuje 0. Za uzyskanie oceny bardzo dobrej lub celującej, wychowanek otrzymuje dodatkowe 5 punktów, wpisywanych do wskazanej przez siebie rubryki.

Podsumowanie punktacji odbywa się przez wychowawcę w każdy czwartek. Polega ono na obliczeniu średniej punktów z każdej z pięciu dziedzin, a następnie zsumowaniu punktów. Maksymalnie można uzyskać 25 punktów. Wychowanek ma również możliwość raz w tygodniu, za zgodą wychowawcy odrobienia jednej oceny, na zasadach ustalonych przez wychowawcę grupy.

Od ilości punktów uzależniona jest długość dodatkowych indywidualnych spacerów niedzielnych i przepustki na wyjazd do domu. Przykładowo za 21 punktów wychowanek

otrzymuje 1 godzinę indywidualnego spaceru, za 23 punkty – 3 godziny. Przepustkę na wyjazd do domu można z kolei otrzymać po uzyskaniu 23 punktów i minimum 20 punktów w tygodniu poprzedzającym wyjazd.

Punktacja nie jest jednak ściśle wiążąca. W każdym przypadku ostateczna decyzja dotycząca przyznania lub długości trwania indywidualnej przepustki należy do wychowawców.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził jednak nieprecyzyjnie określone opis jednego z zachowań, za które przyznawane są punkty ujemne. Mianowicie zasady punktacji przewidują możliwość przyznania 1 punktu ujemnego za brak przyborów, zadania domowego lub *inne drobne uwagi* (punkt 11 zasad punktacji).

Zapis *inne drobne uwagi* jest zapisem na tyle nieprecyzyjnym, że zdaniem przedstawicieli mechanizmu wymaga dookreślenia. Jest to o tyle istotne, że ilość punktów może mieć wpływ na ewentualne uzyskanie nagrody w postaci przepustki do domu lub długości indywidualnego spaceru niedzielного.

Przedstawiciele KMP zalecają więc zmianę precyzyjne określenie katalogu zachowań negatywnych, skutkujących przyznaniem punktów ujemnych.

8. Prawo do informacji

Prawa i obowiązki wychowanków MOW reguluje Statut. Zapisy w tym zakresie są czytelne i precyzyjne. Każdy nowoprzybyły wychowanek zostaje zapoznany ze swoimi prawami i obowiązkami, co potwierdza własnoręcznym podpisem. Dodatkowo prawa i obowiązki wychowanka zamieszczone są na tablicach informacyjnych ośrodka.

Pracownicy mechanizmu zwracają uwagę, że w ośrodku brakuje informacji o adresach instytucji, do których nieletni mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są przestrzegane. Adresy instytucji powinny znajdować się w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, tak by wgląd do nich nie był uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników. Wśród takich organów wymienić należy: Rzecznika Praw Obywatelskich [bezpłatna infolinia 0 800 676 676 - działająca w godzinach 10.00 – 18.00 (poniedziałki) i 8.00 – 16.00 (wtorek-piątek)], Rzecznika Praw Dziecka, Helsińską Fundację Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.

Należy w tym miejscu podkreślić, że na tablicy informacyjnej zlokalizowanej na parterze budynku MOW znajdowała się wprawdzie informacja o Rzeczniku Praw Dziecka, jednak informacja ta zamieszczona jest na tyle wysoko, że utrudnia to lekturę zawartej na niej informacji. Przedstawiciele KMP zalecają więc zamieszczenie informacji o adresach

instytucji stojących na straży praw człowieka w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu.

9. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Kwestię odwiedzin w wizytowanym ośrodku reguluje *Regulamin Miejsca i Czasu Odwiedzin Wychowanków Przez Osoby Spoza Ośrodka* (dalej: Regulamin odwiedzin).

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudziły zapisy powyższego dokumentu regulujące kwestię odwiedzin wychowanków przez osoby spoza najbliższej rodziny. Zgodnie bowiem z punktem 1 Regulaminu odwiedzin do odwiedzin wychowanków mają prawo *rodzice i opiekunowie prawni, a także bliscy krewni o ustalonym stopniu pokrewieństwa (rodzeństwo pod opieką rodziców lub opiekunów prawnych oraz dziadkowie)*. Z kolei punkt 2 powyższego dokumentu brzmi *Dyrektor Ośrodka lub wychowawca mogą, w uzasadnionych przypadkach wyrazić zgodę na odwiedziny wychowanka przez osoby trzecie (za pisemną zgodą rodziców lub opiekunów prawnych)*.

Zgodnie z art. 66 § 4 i 5 upn zakaz lub ograniczenie przez dyrektora placówki kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, może nastąpić wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, ośrodka lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W przypadku ograniczenia kontaktów dyrektor zakładu jest zobowiązany do niezwłocznego zawiadomienia nieletniego i sądu rodzinnego wykonującego orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

Zapisy regulaminu odwiedzin przyjmujące za zasadę brak odwiedzin wychowanków przez osoby spoza najbliższej rodziny i uzależniające odbycie odwiedzin wyłącznie od przesłanek nie wskazanych w upn (takich jak zgoda dyrektora, rodziców i opiekuna prawnego oraz spełnienie przesłanki *uzasadnionego przypadku*) są sprzeczne z przepisem ustawy i muszą zostać zmienione. Należy też podkreślić, że ustawa nie różnicuje kategorii odwiedzających oraz że decyzja dyrektora zakazująca kontaktów z osobą spoza MOW wymaga niezwłocznego poinformowania sądu rodzinnego i samego wychowanka o powodach decyzji.

Z uwagi na powyższe przedstawiciele KMP zalecają zmianę zapisów Regulaminu odwiedzin i dostosowanie go do przepisów ustawy.

Odwiedziny w ośrodku odbywają się zarówno w dni robocze, jak również w weekendy. Istnieje również możliwość na krótkotrwale (do kilku godzin) wyjście poza teren ośrodka z osobą odwiedzającą, za zgodą i wiedzą wychowawcy.

Wychowankowie mają zapewnioną możliwość prowadzenia i otrzymywania korespondencji oraz zachowania jej prywatności, w granicach prawnie dopuszczalnych. Statut placówki dopuszcza wprawdzie możliwość jej kontroli (z wyjątkiem korespondencji z organami państwowymi, Rzecznikiem Praw Dziecka i Rzecznikiem Praw Obywatelskich), ale tylko w sytuacji powzięcia uzasadnionego podejrzenia, że zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo placówki, bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg resocjalizacji wychowanka. Zapisy Statutu odpowiadają w tym zakresie postanowieniom art. 66 § 3 upn. Przedstawiciele KMP nie odebrali sygnałów świadczących o niezgodnej z prawem kontroli korespondencji.

Wychowankowie mają możliwość posiadania prywatnych telefonów komórkowych i wykonywania połączeń telefonicznych. Prywatne telefony komórkowe na czas trwania w placówce zajęć znajdują się w depozycie ośrodka, są jednak zainteresowanym udostępniane w godz. 18:30 – 20:00. Istnieje również możliwość wykonania połączenia z aparatu telefonicznego znajdującego się w pokoju dyrektora, który wyposażony jest w przenośną słuchawkę i wychowanek ma możliwość odbycia rozmowy na terenie całego ośrodka, co gwarantuje prywatność rozmowy.

W ośrodku dostępna jest dobrze wyposażona sala komputerowa, w której każdy z komputerów ma połączenie z internetem. Treść odwiedzanych witryn jest na bieżąco monitorowana przez wychowawców. Nie ma jednak możliwości kontaktu za pomocą portali społecznościowych.

Za wyróżniającą się postawę wychowanek może otrzymać również zgodę na wyjście poza teren ośrodka oraz dodatkowy dzień urlopu do domu. O pierwszą taką przepustkę wychowanek może się ubiegać po upływie 3-miesięcznego okresu pobytu.

Przedstawiciele KMP nie uzyskali informacji o nieprawidłowościach w analizowanym obszarze.

10. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę medyczną nad wychowankami sprawują dwie pielęgniarki sprawujące dyżur codziennie w godz. 10:30 – 17:00. Czas ich pracy pozostaje jednak elastyczny, w sytuacji np. gdy istnieje konieczność udania się z wychowankiem do lekarza.

Ośrodek zatrudnia ponadto 3 psychologów w pełnym wymiarze czasu pracy. Prowadzą oni terapię indywidualną oraz zespołową (tzw. grupy wsparcia) mająca na celu m.in. wzmocnienie u wychowanków poczucia własnej wartości, pomoc w rozwiązaniu ich

problemów, zapewnienie wsparcia psychicznego. Wychowankowie uczęszczają również na hipoterapię. Raz w miesiącu dostępny jest także lekarz psychiatra.

Wizytowany ośrodek nie zatrudnia lekarza ogólnego. Wizyty lekarskie odbywają się w ramach NFZ w publicznej przychodni na ul. Szczęśliwickiej w Warszawie. Ośrodek zapewnia również dostęp do lekarzy specjalistów, m.in. stomatologa, laryngologa, okulisty, laryngologa.

MOW posiada własny gabinet lekarski, który podczas wizytacji utrzymany był w czystości i porządku.

Zgodnie z informacjami udzielonymi przedstawicielom KMP przez personel medyczny każdy nowo przyjęty wychowanek poddawany jest badaniu lekarskiemu, po przeprowadzeniu wstępnej oceny przez pielęgniarkę.

11. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

Wizytowany ośrodek oferuje swoim wychowankom szeroki katalog zajęć pozalekcyjnych. Zaliczają się do nich różnorodne koła zainteresowań (modelarskie, gastronomiczne, teatralne), zajęcia sportowe (koszykówki, siatkówki, piłki nożnej, zajęć na siłowni, zajęć tenisa stołowego) oraz warsztaty (np. warsztaty profilaktyczne prowadzone przez fundację „Po Drugie” prowadzone pod hasłem *Weź nie pij* oraz *Weź nie bierz*).

W ośrodku realizuje się również zajęcia socjoterapeutyczne, prowadzone przez psychologów (tematyka dostosowana jest wówczas do potrzeb konkretnej grupy wychowawczej), zajęcia dogoterapii, hipoterapii, terapii leczenia uzależnień.

W poszczególnych klasach we współpracy ze Strażą Miejską prowadzi się również zajęcia w zakresie profilaktyki uzależnień i zachowań ryzykownych.

Wychowankowie MOW biorą również udział w zawodach sportowych i mitingach lekkoatletycznych. Na korytarzach ośrodka wystawione są liczne puchary i medale zdobyte w ostatnich latach przez mieszkańców ośrodka.

Ośrodek oferuje również bogatą ofertę kulturalną: wyjścia do kina, teatru i muzeum. Wyjścia te są organizowane na życzenie danej grupy wychowawczej. Ponadto wychowankowie biorą udział w licznych formach wolontariatu, np. pomagają w zbiórkach żywności dla banków żywności, organizacji okolicznościowych pikników rodzinnych, zajmują się niepełnosprawnymi dziećmi, pomagają w opiece nad zwierzętami umieszczonymi w schronisku dla zwierząt.

Jeśli zachodzi taka potrzeba wychowanek kierowany jest do filii ośrodka w Aninie, gdzie funkcjonuje centrum terapeutyczne „Trampolina 1”, w którym pracują psychologowie

oraz terapeuci. Wówczas wychowankowie dobierani są w ośmioosobowe grupy i biorą udział w dwutygodniowej terapii, mającej na celu zidentyfikowanie i próbę rozwiązania najważniejszych problemów, z którymi stykają się wychowankowie (np. problemem uzależnień).

Ośrodek organizuje również coroczne warsztaty umiejętności wychowawczych dla rodziców.

12. Prawo do edukacji

Ośrodek zapewnia wychowankom realizację obowiązku szkolnego. W ośrodku funkcjonuje niepubliczne gimnazjum, w którym uczy 13 nauczycieli. Przedstawiciele KMP nie uzyskali informacji świadczących o nieprawidłowościach z dostępem wychowanków do zajęć szkolnych.

13. Prawo do praktyk religijnych

Z informacji uzyskanych od dyrektora MOW wynika, że na dzień wizytacji wszyscy wychowankowie ośrodka są wyznania rzymskokatolickiego. Nie stwierdzono wychowanków innych wyznań oraz osób nie wierzących. Takie osoby zdarzały się jednak w przeszłości.

Na terenie ośrodka znajduje się przestronna kaplica, w której co niedzielę, o godz. 11:30 odprawiana jest msza święta. Obchodzone są również religijne uroczystości okresowe, takie jak np. nabożeństwa różańcowe (w październiku), droga krzyżowa (w okresie Wielkiego Postu), czy nabożeństwa majowe. Dla chętnych jest też możliwość uczestnictwa w mszy świętej w charakterze ministranta. Przedstawiciele KMP nie stwierdzili przymusu uczestnictwa w uroczystościach religijnych.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają Dyrektorowi Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego Księży Orionistów:

- 1) zaprzestanie stosowania wobec wychowanków kar nie przewidzianych w Statucie oraz wyciągania wobec wychowanków odpowiedzialności zbiorowej;
- 2) odstąpienie od przeprowadzania badań na obecność alkoholu i narkotyków przez personel MOW i kierowanie się w tym względzie przepisami prawa;

- 3) zmniejszenie liczebności grup wychowawczych do 12 osób, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 12 Raportu;
- 4) precyzyjne określenie w Statucie katalogu kar oraz uzupełnienie Statutu o wskazanie czasu trwania wymierzonych środków dyscyplinarnych, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 7 Raportu;
- 5) zmianę zasad punktacji i precyzyjne określenie katalogu zachowań negatywnych, skutkujących przyznaniem punktów ujemnych, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 7 Raportu;
- 6) każdorazowe dokumentowanie użycia środka przymusu bezpośredniego zgodnie z przepisami prawa oraz zmianę obowiązujących w ośrodku procedur, w sposób aby zalecały one dokumentowanie użycia takiego środka, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 6 Raportu;
- 7) zmianę zapisów Regulaminu odwiedzin i dostosowanie go do przepisów prawa, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 9 Raportu;
- 8) zapewnienie pracownikom pedagogicznym ośrodka szkoleń w zakresie radzenia sobie ze stresem, postępowania z wychowankiem agresywnym, pracy z traumą, ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, stosowania środka przymusu bezpośredniego oraz udzielania pomocy przedmedycznej, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 3 Raportu;
- 9) rozważenie zapewnienia psychologom zatrudnionym w ośrodku regularnej superwizji;
- 10) uzupełnienie ubytków łazienki zlokalizowanej na najniższym poziomie budynku ośrodka, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 4 Raportu;
- 11) zamieszczenie informacji o adresach instytucji stojących na straży praw człowieka w ogólnodostępnym i widocznym dla nieletnich miejscu, stosownie do uwag wskazanych w punkcie 8 Raportu;
- 12) zmianę § 41 ust. 13 Statutu stosownie do uwag wskazanych w punkcie 7 Raportu;
- 13) uwzględnienie kwestii dostosowania placówki do potrzeb osób z niepełnosprawnością, przy najbliższej rozbudowie lub przebudowie placówki.